

УДК 364.446 :172.3

DOI: 10.24144/2524-0609.2019.44.59-62

Добровіцька Олена Олександрівна

старший викладач

кафедра інформаційної справи та економічних дисциплін
Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна»
м. Хмельницький, Україна
libaddobr@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6081-6613>

ВОЛОНТЕРСТВО У ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ПІДГОТОВКИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Анотація. Багатоаспектне вивчення проблем формування толерантності, терпимого взаємовідношення між людьми, розуміння сутності поняття та складових феномену толерантної взаємодії стало достатньою науковою підставою для визначення й розробки педагогічної умови за якої поліпшиться ефективність професійної підготовки соціальних працівників, що виступає актуальним питанням сьогодення. Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка педагогічної умови для покращення стану готовності фахівців до толерантної взаємодії в умовах інклюзивного середовища. На основі ґрунтовного і змістовного аналізу наукових джерел, Інтернет-ресурсів і педагогічного досвіду визначено педагогічну умову та напрямки її реалізації. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи в інклюзивному середовищі буде ефективною за умови розробки та впровадження педагогічної умови, що базується на волонтерстві, залученні студентів до безпосередньої участі у масових заходах, акціях, флешмобах, та якщо при ЗВО відбуватиметься волонтерська робота і функціонуватиме волонтерський заїгн соціального напрямку, основна діяльність якого буде спрямована на роботу з людьми з інвалідністю. У зв'язку з реалізацією педагогічної умови, організація волонтерської діяльності у закладі освіти дозволить сформувати у студентів: розвиток комунікативних знань, вмінь і навичок щодо роботи з людьми з інвалідністю; більш глибокі знання з соціальних-педагогічних і психологічних проблем, що виникають у людей з інвалідністю; самоствердження в результаті надання супроводу і допомоги людям, які її потребують; готовність до толерантної взаємодії в інклюзивному середовищі.

Ключові слова: толерантна взаємодія; майбутній соціальний працівник; волонтерство; інклюзивне середовище; педагогічна умова.

Вступ. Історично волонтерство існувало завжди і набувало різні форми та види суспільної діяльності, реалізовувалося в тих практиках, які були актуальні в ту чи іншу історичну епоху. Не можна не підкреслити, що саме волонтерство за своєю суттю сприяє становленню громадянського суспільства, громадянської активності, отримує визнаний статус та активний розвиток.

Багатоаспектне вивчення проблем формування толерантності, терпимого взаємовідношення між людьми, розуміння сутності поняття та складових феномену толерантної взаємодії, пошук ефективних методів подолання нетерпимості, вивчення особливостей підготовки майбутніх соціальних працівників стало достатньою науковою підставою для визначення й розробки педагогічної умови яка поліпшить ефективність професійної підготовки соціальних працівників до толерантної взаємодії в умовах інклюзивного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти волонтерської діяльності розглянуто в працях сучасних, вітчизняних науковців. Так у дослідженнях О. Безпалько, Р. Вайноли, Н. Заверико, А. Капської, Т. Лях, В. Петровича, Т. Спіріної, С. Харченка висвітлено технології підготовки студентської молоді до волонтерської діяльності. У роботах О. Кузьменка, Н. Романової, С. Толстоухової розкрито особливості роботи волонтерів у центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Питання соціально-педагогічної діяльності молодіжних організацій як складової волонтерства досліджено в працях Ю. Поліщука.

Мета статті – теоретично обґрунтувати педагогічну умову «залучення майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності у інклюзивному середовищі» для покращення стану готовності до толерантної взаємодії в умовах інклюзивного середовища.

Завдання дослідження: виявити особливості формування у майбутніх соціальних працівни-

ків толерантної взаємодії в умовах інклюзивного середовища через залучення до волонтерської діяльності.

Методи дослідження: теоретичний аналіз наукових джерел, Інтернет-ресурсів, дисертаційні дослідження з означеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Звернемось до тлумачення поняття «педагогічна умова». В енциклопедичній літературі педагогічні умови трактуються як: сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на процес розвитку об'єкта або суб'єкта, динаміку і результати (Універсальний словник-енциклопедія, 2016); педагогічні прийоми, форми, методи та організаційні засоби здійснення навчального процесу (Сучасний тлумачний словник української мови, 2009); система спеціально створених форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети (Енциклопедія освіти, 2008). У відповідності з цим, ми розглядаємо педагогічну умову, як цілеспрямовано організовані обставини і можливості професійної підготовки соціальних працівників до толерантної взаємодії в умовах інклюзивного середовища, від наявності або зміни яких залежить ефективність організації навчально-виховного процесу та результативність професійної підготовки.

Для організації ефективної професійної підготовки соціальних працівників до толерантної взаємодії в умовах інклюзивного середовища нами визначено педагогічну умову «залучення майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності у інклюзивному середовищі», за якої покращиться рівень підготовки фахівця, через практичне застосування знань, умінь та навичок під час волонтерства.

Волонтер – це фізична особа, яка на добровільних засадах здійснює соціально спрямовану безоплатну діяльність шляхом надання волонтерської допомоги. Вважається, що волонтери свої ресурси вкладають абсолютно безкоштовно і за свою працю нічого не отримують. Найголовніше, що отримує волонтер-

студент – це можливості, які набагато важливіші рязового прибутку. А ще досвід і знайомства, набуті під час волонтерства, які можуть стати в нагоді у різних життєвих ситуаціях.

«Любити і допомагати» – девіз усіх тих, хто не може зоставитися осторонь тих, хто потребує підтримки та уваги, а також – піклування, самовідданості та доброти. Саме такі почуття, які неможливо виховати жодними законами та правилами, властиві волонтерам.

Ми погоджуємося з думкою вітчизняних науковців, що волонтерство є актуальним і важливим із таких причин:

- «по-перше, як свідчить багаторічний досвід, використання праці волонтерів, це ефективний спосіб вирішувати складні проблеми окремої людини, суспільства та докільля, які часто виникають на ґрунті недостатньої турботи про суспільне благо;
- по-друге, волонтерство приносить у соціальну сферу нові, як правило, творчі та сміливі ідеї щодо вирішення гострих і складних проблем;
- по-третє, волонтерство – це спосіб, за допомогою якого кожен бажаючий може брати участь у поліпшенні якості життя;
- по-четверте, це механізм, за якого люди можуть безпосередньо адресувати свої проблеми тим, хто спроможний їх вирішити» (Безпалько, 2001).

Впроваджуючи педагогічну умову ми опиралися на принципи діяльності волонтерів, що містять толерантне підґрунтя:

- визнання прав усіх, незалежно від статі, фізичних особливостей, стану здоров'я, соціального та матеріального становища;
- повага гідності й культури кожного;
- надання допомоги у дусі партнерства та толерантності;
- визнання рівної важливості особистих і колективних потреб, сприяння їх забезпеченню;
- перетворення волонтерства на елемент набуття нових знань і навичок, удосконалення власних здібностей;
- підтримання ініціативності, надання можливості кожному бути активним учасником процесу (Ларіонова & Кратінова, 2007).

Визначаючи поняття «волонтерська діяльність» звернемось до Закону України «Про волонтерську діяльність» де дане поняття означено, як «добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги». На думку науковців – це спосіб підтримки, піклування, надання допомоги членам громади; взаємодії між людьми для спільного вироблення нових шляхів вирішення проблем, які виникають. Це широке коло діяльності, що включає традиційні форми взаємодопомоги і самопомочі, надання різних послуг та інші форми громадської участі, що здійснюються добровільно для блага широкої громадськості. Вона може набувати будь-яких форм: від традиційних звичаїв обопільної допомоги до допомоги суспільству під час кризи, зусиль, спрямованих на вирішення соціальних конфліктів та проблем бідності. Основні принципи на яких базується волонтерська діяльність це законність, гуманність, рівність, добровільність, безоплатність, неприбутковість. В основі волонтерської діяльності лежать такі цінності як віра, надія, любов, добровільність вибору, повага до людей, відповідальність, безкорисливість, готовність і бажання надати допомогу, чуйність, неупередженість, гуманність, толерантність, справедливість, працьовитість, порядність тощо.

При обґрунтуванні педагогічної умови ми опиралися на думку О.Азарової, що головними мотивами

які спонукають людей до волонтерської діяльності є: прагнення до побудови вільного суспільства; ентузіазм, доброта і подвижництво громадян; прагнення бути соціально корисними іншим людям; неабайдуже ставлення до подій навколо; бажання реалізувати себе і свої ініціативи; бажання вирішити проблеми інших людей і власні проблеми (Азарова, 2008).

Значною групою волонтерів, які прагнуть проявити себе у соціальній сфері виступає студентська молодь. Адже саме волонтерство дозволяє студентам спробувати свої можливості і зробити власний внесок у вирішенні соціальних проблем суспільства через участь у соціальних проектах і програмах. Загалом, волонтерська діяльність виступає для молоді способом набуття нових знайомств, розширення кола спілкування, придбання нових друзів, знань, навичок, досвіду, саморозвитку. А ще проведення вільного часу з користю для себе і суспільства. Студентів в основному цікавлять ті види діяльності, які безпосередньо пов'язані з їхнім фахом.

Відмінним також є те, що для студентів-волонтерів важлива оцінка не однолітків, а колеґ, клієнтів. Тих людей, які пов'язані з професійною діяльністю і які сприяють самоствердженню студента не тільки як спеціаліста, але і як особистості. Для молодих людей, волонтерська діяльність є чудовою можливістю для самореалізації (Калениченко, 2008). Тому, однією з головних причин участі у волонтерській діяльності є можливість самовизначитись і самоствердитись в очах однолітків, батьків, вчителів, колеґ, фахівців; бажання знайти нових друзів; можливість спілкуватися з однолітками; набути нових навичок і знань та проведення власного дозвілля. У них формується поняття прав та обов'язків людини, виховується здатність до критичного мислення, уміння відстоювати свої інтереси та переконання, усвідомлювати свою відповідальність, виявляти толерантність до поглядів іншої людини, удосконалювати свої комунікативні здібності, керуватись у вияві соціальної активності демократичними принципами. Але найчастіше волонтерами рухає прагнення відчувати себе потрібним, корисним людям, заслужити повагу і підтримку оточуючих.

Усвідомлюючи те, що волонтерська діяльність не має меж, для студентів спеціальності «соціальна робота» є корисним розширити діапазон професійності в умовах інклюзивного середовища, яке сьогодні має стати невід'ємною складовою фахової підготовки.

Перші кроки можна розпочати на базі вищих навчальних закладів. Оскільки в кожному вищій серед здорових студентів навчаються і студенти з інвалідністю, які дійсно потребують певного супроводу чи допомоги. Особливо це зручно, коли студенти стають волонтером для свого одногрупника з інвалідністю і супроводжують його не лише під час навчальних занять, а й у позаурочних заходах (культурних, виховних, спортивних і т.п.).

Наступним кроком є залучення студентів до акцій, як звичайними учасниками, так і організаторами акційних заходів: «Повір у себе», «Твори добро», «Обійми того, хто поруч», «Діста толерантності», «Змінювати світ почни із себе», «Допомагати це легко», «Скринька милосердя».

Беззаперечним є той факт, що волонтерська діяльність як прояв милосердя і добродійності буде існувати доти, доки існує потреба людей у тій чи іншій допомозі.

Велика увага в організації волонтерської роботи приділяється організації масової роботи з молоддю, до якої залучаються і студенти з особливими освітніми потребами. Серед масових заходів, що проводяться під час впровадження розроблених педагогічних технологій соціально-педагогічної роботи зі студентами із особливими освітніми потребами, необхідно

виділити організацію флешмобів. Такі заходи покликані об'єднувати студентський колектив, створювати відчуття єднання і виконання спільної справи, ініціювати проведення та брати активну участь. Проведення заходів спрямоване на висвітлення різноманітних соціальних проблем, зокрема, і проблем людей з інвалідністю. Адже волонтерство дозволяє засвоїти позицію активного громадянина, визначити власні можливості й шляхи соціальної самореалізації незалежно від соціального статусу, освіти, рівня здоров'я і т.п. Тематика флешмобів є різноманітною і має позитивне спрямування, зокрема: «Людина у різних шкарпетках» (до Дня підтримки людей з синдромом Дауна), «До дня обіймів», «Ми різні – ми рівні», «Вчимося розуміти один одного» (до Дня толерантності), «Право на життя» (до Дня людей з інвалідністю).

Підготовка активних студентів до волонтерської роботи під час навчального процесу має стати доброю традицією кожного навчального закладу. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників буде ефективною, якщо при ЗВО відбуватиметься волонтерська робота і функціонуватиме волонтерський загін соціального напрямку, основна діяльність якого буде спрямована на роботу з людьми з інвалідністю.

Головна мета загалом – формування толерантності до осіб з інвалідністю, виховання милосердя, працелюбності, прагнення до взаємодії та взаємодопомоги, розвиток креативності, творчості, а також активізація процесу згуртування студентського колективу і сприяння розповсюдженню волонтерського руху у ЗВО.

Основними напрямками волонтерського загалом – співпраця зі студентською молоддю інших ЗВО для створення волонтерського осередку та робота в умовах інклюзивного середовища.

Завданнями волонтерського загалом виступають: створення умов для розвитку волонтерської діяльності та соціальних ініціатив у студентському колективі на толерантній основі; виявлення і розвиток індивідуальних якостей студента, його творчих і професійних здібностей, здатності до милосердя, співчуття, толерантності; навчання правилам опіки та супроводу осіб з інвалідністю; розробка та реалізація проєктів волонтерської діяльності; застосування сучасних форм та методів організації волонтерської діяльності; робота з реабілітаційними центрами, ін-

клюзивно-ресурсними центрами, спец-школами, інклюзивними центрами розвитку, тощо.

Результати волонтерського загалом будуть плідним лише тоді, коли залучення студентів до волонтерської діяльності відбуватиметься на добровільній основі, без усильного примусу та штучних зобов'язань. В цілому завдяки активній волонтерській роботі в інклюзивному середовищі студенти отримують: розвиток комунікативних знань, вмінь і навичок щодо роботи з людьми з інвалідністю; досвід ділового спілкування і ділової поведінки; більш глибокі знання з соціальних-педагогічних і психологічних проблем, які виникають у людей з інвалідністю; самореалізуватися та самореалізацію особистості внаслідок усвідомлення і пізнання соціально-активної поведінки; самоствердження в результаті надання супроводу і допомоги людям, які її потребують.

А враховуючи той факт, що волонтерська діяльність відкрита до застосування всього нового, доречним та актуальним на сьогодні є застосування у волонтерській роботі комп'ютерних технологій. За допомогою цих технологій, можна поширювати інформацію про волонтерську роботу у соціальних мережах, створювати сайти волонтерського загалом, руху, клубу чи осередку, забезпечувати інформаційну підтримку, проводити збір коштів через соціальні мережі, розповсюджувати чи проводити пошук інформації, допомагати або координувати спільні дії волонтерів через Інтернет-мережу.

Висновки. Отже, вважаємо, що участь майбутніх соціальних працівників у волонтерській діяльності допоможе зробити особистий внесок у розв'язанні соціальних проблем, самореалізуватися через ініціювання проєктів і програм соціально-педагогічної спрямованості, а особливо набути практичний досвід взаємодії в інклюзивному середовищі.

У зв'язку з реалізацією педагогічної умови, організація волонтерської діяльності у закладі освіти дозволить сформувати у студентів: розвиток комунікативних знань, вмінь і навичок щодо роботи з людьми з інвалідністю; більш глибокі знання з соціальних-педагогічних і психологічних проблем, що виникають у людей з інвалідністю; самоствердження в результаті надання супроводу і допомоги людям, які її потребують; готовність до толерантної взаємодії в інклюзивному середовищі.

Список використаної літератури

Азарова Е. С. Психологические детерминанты и эффекты добровольческой активности: автореф. канд. психол. наук: 19.00.01. Хабаровск, 2008. URL: <http://nauka-pedagogika.com/psihologiya-19-00-01/dissertaciya-psihologicheskie-determinanty-i-effekty-dobrovolcheskoy-deyatelnosti> (дата звернення 27.03.2019 р.)

Волонтерство: poradnik dla organizatora volonter'skogo ruhu / О. Безпалько та ін.; уклад.: Т.Лях. Київ: ВГЦ «Волонтер», 2001. 176 с.

Енциклопедія освіти / голов. ред. В.Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

Калениченко Р. А. Волонтерство в соціальній роботі: навч. посіб. Київ: КиМУ, 2008. 86 с.

Ларіонова Н., Кратінова В., Караман О. Історико-феноменологічний аналіз волонтерства. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2007. №3. С. 99–105.

Про волонтерську діяльність: закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення 27.03.2019 р.)

Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / укл. Н. Д. Кусайкіна, Ю.С.Цибульник; за заг. ред. В.В.Дубічинського. Харків: «Школа», 2009. 1008 с.

Універсальний словник-енциклопедія / за заг. ред. М. В. Поповича. Вид. 4-те, виправл., доп. Київ: Вид-во «ТЕКА», 2006. 1551 с.

References

Azarova, E.S. (2008). *Psyhologhycheskye deternynanty y efekty dobrovolcheskoy aktyvnosti* [Psychological determinants and effects of volunteering activity] (Extended Abstract of Unpublished Candidate's Dissertation). Retrieved from <http://nauka-pedagogika.com/psihologiya-19-00-01/dissertaciya-psihologicheskie-determinanty-i-effekty-dobrovolcheskoy-deyatelnosti> (last accessed: 27.03.2019). [in Russian].

Bezpalco, O., & et al., (2001). *Volonterstvo: poradnyk dlya orhanizatora volonter'skoho rukhu* [Volunteering: guide for volunteer movement organizer]. Kyiv: VHTS «Volonter». [in Ukrainian].

Kremen, V., (ed.). (2008). *Entsyklopediya osvity* [Encyclopedia of education]. Kyiv: Yurinkom Inter. [in Ukrainian].

Kalenychenko, R.A. (2008). *Volonterstvo v sotsialnyy roboti* [Volunteering in social work]. Kyiv: KyMU. [in Ukrainian].

Kusaykina, N.D., & Tsybulnyk, Yu.S. (2009). *Suchasnyy tлумachnyy slovnyk ukraiynskoyi movy: 100000 sliv* [Modern Dictionary of Ukrainian: 100 000 words]. Kharkiv: Shkola. [in Ukrainian].

Larionova, N., Kratinova, V., & Karaman O. (2007). *Istoryko-fenomenolohichnyy analiz volonterstva* [Historical-phenomenological analysis of volunteering]. *Sotsialna pedahohika: teoriya ta praktyka*, 3, 99–105. [in Ukrainian].

Pro volontersku diyalnist' : zakon Ukrainy vid 19.04.2011 r. № 3236-VI. [About Volunteer Activity: Law of Ukraine dated April 19, 2011 No. 3236-VI]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (last accessed 27.03.2019).

Popovycha, M.V. (2006). *Universalnyy slovnyk-entsyklopediya* [Universal dictionary-encyclopedia]. (4th ed.). Kyiv: TEKA. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.04.2019 р.

Стаття прийнята до друку 18.04.2019 р.

Рецензент: канд.пед.наук, Островська Н. О.

Добровицкая Елена

старший преподаватель

кафедра информационных систем и экономической деятельности

Хмельницкий институт социальных технологий Университета «Украина»

г. Хмельницкий, Украина

ВОЛОНТЕРСТВО В ИНКЛЮЗИВНОЙ СРЕДЕ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ УСЛОВИЕ ПОДГОТОВКИ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОЦИАЛЬНОГО РАБОТНИКА

Аннотация. Многоаспектное изучение проблем формирования толерантности, терпимого взаимоотношения между людьми, понимание сущности понятия и составляющих феномена толерантного взаимодействия стало достаточным научным основанием для определения и разработки педагогического условия при котором улучшится эффективность профессиональной подготовки социальных работников, которая сегодня выступает актуальным вопросом. Целью статьи является теоретическое обоснование и разработка педагогического условия для улучшения состояния готовности специалистов к толерантному взаимодействию в условиях инклюзивной среды. На основе тщательного и содержательного анализа научных источников, Интернет-ресурсов и педагогического опыта определено педагогическое условие и направления его реализации. Профессиональная подготовка будущих социальных работников к работе в инклюзивной среде будет эффективной при условии разработки и внедрения педагогического условия, основанного на волонтерстве, привлечении студентов к непосредственному участию в массовых мероприятиях, акциях, флешмобах, и если при ЗВО будет проводиться волонтерская работа и функционировать волонтерский отряд социального направления, основная деятельность которого будет направлена на работу с людьми с инвалидностью. В связи с реализацией педагогического условия, организация волонтерской деятельности в учебном заведении позволит сформировать у студентов: развитие коммуникативных знаний, умений и навыков работы с людьми с инвалидностью; более глубокие знания по социально-педагогическим и психологическим проблемам, возникающим у людей с инвалидностью; самоутверждения в результате предоставления сопровождения и помощи людям, которые нуждаются в ней; готовность к толерантному взаимодействию в инклюзивной среде.

Ключевые слова: толерантное взаимодействие; будущий социальный работник; волонтерство; инклюзивная среда; педагогическое условие.

Dobrovitska Olena

Senior Lecturer

Department of Informational Affairs and Economic Disciplines

Khmelnytskyi Institute of Social Technologies of University «Ukraine»,

Khmelnytskyi, Ukraine

VOLUNTEERING IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT AS PEDAGOGICAL CONDITIONS OF TRAINING FOR THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF A SOCIAL WORKER

Abstract. Multidimensional study of problems of formation of tolerance, tolerant interrelationship between people, understanding of the essence of the notion and components of the phenomenon of tolerant interaction became a sufficient scientific basis for the definition and development of the pedagogical condition according to which the effectiveness of professional training of a social worker to the tolerant interaction in conditions of inclusive environment. The aim of the article is the theoretical substantiation and the development of pedagogical condition for the improvement of the state of readiness of specialists to tolerant interaction in conditions of inclusive environment. The participation in public events, actions and flashmobs unites students' group, creates the sense of cohesion and execution of one common case, aimed at highlighting of different social problems and, in particular, the problems of people with invalidity. After all, volunteering allows to master the position of active citizen, to determine own possibilities and ways of social self-realization regardless of social status, education, level of health, etc. Moreover, the professional preparation of future social workers will be effective, when volunteers' work will take place in institutions of higher education and the volunteers' detachment of social direction will work, and the main activity of this detachment will be directed on work with people with invalidity. In general due to active volunteers' work in inclusive environment students get the development of communicative knowledge, skills and abilities connected with work with people with invalidity, the experience of business communication and business behavior, deeper knowledge about socio-pedagogical and psychological problems, which may have people with invalidity, self-development and self-realization of personality as a result of awareness and learning the socially active behavior, self-assertion in the result of providing support and assistance to people who need it. As a result of realization of pedagogical condition «attraction of future social workers to voluntary activity in inclusive environment», the organization of voluntary activity as a voluntary detachment will acquire the priority direction in preparation of future specialists and will contribute to formation of readiness to tolerant interaction, foundation of professional perception of the world and will help to do a personal contribution in the solution of social problems. After all, the level of readiness of future specialist to perform his professional duties is determined by the level of formation of his professional and personal qualities as a specialist.

Key words: tolerant interaction; future social workers; volunteerance; inclusive environment; pedagogical condition.